

УДК 37.018.46: 351.862

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-94-14>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ ІЗ ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Михайлов Віктор Миколайович,
кандидат наук із державного управління, доцент,
заступник начальника з наукової роботи
*Інститут державного управління та наукових досліджень
із цивільного захисту*
mvn2006@ukr.net
orcid.org/0000-0002-5629-1500

Статтю присвячено теоретичному аналізу проблеми пошуку методологічних підходів до підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки, що визначає їх професійні перспективи із забезпечення безпечної життєдіяльності людей.

Мета дослідження – теоретичний аналіз проблеми застосування методологічних підходів до підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й розв'язання визначених завдань у процесі наукового пошуку нами використовується набір методів, адекватних природі досліджуваного явища: аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації теоретичних положень.

Результати та висновки. Здійснено узагальнення наявних у сучасному педагогічному дискурсі міркувань для врахування під час вибору методологічних підходів до підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільного захисту. Підтверджується теза про те, що професійні якості фахівця з питань цивільної безпеки формуються, зокрема, в процесі підвищення кваліфікації, а вдосконалюються під час професійної діяльності. Визначено, що особливості підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки в закладах та установах освіти зумовлюють об'єктивну потребу вибору декількох методичних підходів. У сучасній педагогічній науці є різні підходи до класифікації методів, проте методологічну основу процесу підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки, на думку автора, становлять андрагогічний, акмеологічний, системний, особистісно-діяльнісний, контекстний підходи, які дають змогу обґрунтувати їх професійні перспективи із забезпечення безпечної життєдіяльності людей. Запропоновані методологічні підходи до підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки є вирішальними для наукового обґрунтування ефективної професійної підготовки. Методологічні підходи відображають певне поняття про об'єкт, певну процедуру побудови дослідницького циклу, дослідницьку стратегію розвитку професійних компетентностей фахівців із питань цивільної безпеки. Досліджувані методологічні підходи орієнтовані на особистість фахівця, діяльність якого пов'язана з розв'язанням завдань щодо захисту населення і територій від небезпек природного та техногенного характеру; на розвиток його професійних якостей, які підвищують мотивацію в професійній діяльності, формують прагнення до самовдосконалення.

Узагальнення наявних у педагогічному дискурсі міркувань дало змогу дійти висновку, що забезпечення теоретико-методологічного підґрунтя вироблення поглядів на оптимальні шляхи формування та розвитку професійної компетентності фахівців із питань цивільної безпеки під час підвищення кваліфікації в закладах та установах освіти здійснюється через поєднання методологічних підходів як методологічної основи їх реалізації в освітньому процесі.

Ключові слова: методологічний підхід, заклади та установи освіти, підвищення кваліфікації фахівців, цивільна безпека.

METHODOLOGY APPROACHES APPLICABLE TO THE CIVIL SECURITY SPECIALISTS' ADVANCED TRAINING

Mykhailov Viktor Mykolaiovych,
PhD in Public Administration, Associate Professor,
Deputy Head for Research
Institute of Public Administration and Research in Civil Protection
mvn2006@uke.net
orcid.org/0000-0002-5629-1500

The article is devoted to the theoretical analysis of problem concerning research of methodological approaches applicable to civil security professionals advanced training, which determines their professional prospects in ensuring the safety of population.

Research purpose – theoretical analysis of the problem concerning application of methodological approaches to civil security specialists' advanced training.

Research methods: to achieve the above goal and solve certain problems in the process of scientific research, we apply a set of methods fitting the nature of the examined phenomenon, namely: analysis, synthesis, generalization, classification of theoretical provisions.

Results and conclusions. The paper generalizes the considerations available in modern pedagogical discourse in order to take them into account while choosing methodological approaches for advanced training of civil defense specialists in line with requirements of the methodology as a theory of scientific cognition. The theory that the professional qualities of a civil security specialist are formed, in particular, in the process of advanced training, and improved during professional activities is confirmed. It is established that the peculiarities of civil security specialists advanced training in educational institutions determine the objective need to choose several methodological approaches. Modern pedagogical science offers different approaches to the classification of methods, however, the methodological basis of civil security professionals' advanced training, according to the author, is constituted by andragogical, acmeological, systemic, student-centered, and contextual approaches. The methodological approaches proposed for civil security professionals' advanced training are crucial for the scientific substantiation of effective training. Methodological approaches reflect a certain concept of the object, a certain procedure for building a research cycle, a research strategy for the development of professional competencies of civil security professionals. The analyzed methodological approaches are focused on the personality of the specialist, whose activity is aimed at protection of the population and territories against dangers of natural and man-made origin; on the development of his/her professional competencies, which increase motivation in professional activities, form the desire for self-improvement.

The generalization of the considerations available in the pedagogical discourse allowed us to conclude that the theoretical and methodological basis for developing the optimal ways of forming and further improving civil security professionals' competencies in the course of an advanced training in educational institutions shall be implemented by a combination of methodological approaches as a methodologic basis for their implementation within the educational process.

Key words: *methodological approach, educational institutions, specialists' advanced training, civil security.*

Вступ

Аналіз наслідків надзвичайних ситуацій в Україні за останні роки вказує на потребу в запровадженні європейських підходів до їх запобігання й реагування у разі настання. Зважаючи на зазначене, забезпечення неперервного та цілеспрямованого професійного розвитку фахівців із питань цивільної безпеки зумовлює необхідність концептуальних змін.

Вивчення будь-якого явища реальної, що нас оточує, передбачає наявність когнітивного інструменту, яким є методологія, що визначає основні напрями процесу пізнання. Складність та багатогранність дослідження підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки зумовлює застосування комплексу методологічних підходів, що забезпечують отримання об'єктивної та достовірної інформації, яка дозволяє створити всебічну картину досліджуваного явища. Питання методологічного обґрунтування наукових досліджень завжди посідали важливе місце на різних етапах розвитку науки, що може здійснюватися лише тоді, коли вона доповнюється новими фактами, збирання та інтерпретація яких забезпечується науково обґрунтованими методами дослідження.

У сучасній науці є багато методологічних підходів, що визначають різні напрями досліджень та відображають специфіку конкретної діяльності, тому новизною нашого наукового дослідження є вибір

таких підходів, що становлять його основу, уможливають обґрунтування професійних перспектив фахівців із питань цивільної безпеки щодо забезпечення безпечної життєдіяльності людей.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Погоджуємось із С. Гвоздій у тому, що проблему методологічних підходів до підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки можна успішно вирішити за умови їх відповідності цілям і завданням дослідження; для отримання об'єктивної та всебічної картини досліджуваного явища використовувати не один, а кілька підходів; сукупність методологічних дослідницьких підходів має доповнювати один одного (Гвоздій, 2016). Зазначене дозволяє всебічно вивчити конкретний об'єкт у всіх його взаємозв'язках.

Професійний розвиток фахівців різних галузей знань став предметом дослідження багатьох учених (С. Бабушко, І. Зязюн, В. Лефтеров, В. Олійник, Л. Сергеева, В. Сидоренко, Т. Сорочан, Н. Тарасевич, В. Ягупов та інші), у роботах яких розкрито сутність цього поняття, а також наголошено на шляхах та умовах підвищення професійної компетентності фахівців. Вивчення актуальних досліджень свідчить про те, що багато вчених присвятили свої роботи дослідженню методологічних основ організації навчання фахівців (Ю. Бабанський, З. Возна, М. Каган, К. Каліна, Т. Кристопчук, Л. Ракітнянська, В. Садовський,

Ю. Сурмін, Л. Штефан, Е. Юдін та інші). Наявна джерельна база представлена й багатьма методологічними науковими підходами, досліджуваними науковцями, які стосуються різних аспектів розвитку професійних компетентностей фахівців з безпекового напрямку діяльності (О. Бикова, С. Гвозд'їй, М. Коваль, М. Козяр, Г. Корж, М. Кусій, Ю. Ненько, Р. Сірко).

Аналіз літератури дозволяє зауважити, що проблема підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки у закладах та установах освіти є як актуальною для вирішення, так і складною. За висновками вчених успіх педагогічного дослідження багато в чому залежить від усебічності вивчення педагогічних процесів і явищ (Сисоєва, Кристопчук, 2013). Незважаючи на існування наукових напрацювань із досліджуваної проблематики, майже відсутні системні та комплексні педагогічні дослідження, в яких були б обґрунтовані методологічні підходи до підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки.

Виходячи з актуальності теми наукового дослідження та її недостатнього розроблення, нами визначено **мету статті**, яка передбачає теоретичний аналіз проблеми застосування методологічних підходів до підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки.

Завданням дослідження є розкриття сутності провідних методологічних підходів до вивчення педагогічних явищ та процесів як методологічної основи підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки.

2. Методологія та методи

Для досягнення поставленої мети й розв'язання визначених завдань у процесі наукового пошуку нами використовуються набір методів, адекватних природі досліджуваного явища: аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації теоретичних положень.

3. Результати та дискусії

Виходячи із заявленої теми дослідження, з'ясуємо суть поняття «методологія», яке у Філософському енциклопедичному словнику визначається як сукупність підходів, способів, методів, прийомів і процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення визначеної мети; галузь теоретичних знань та уявлень про сутність і форми, закони, порядок; умови застосування підходів, способів, методів, прийомів і процедур у процесі наукового пізнання та практичної діяльності (Філософський енциклопедичний словник, 2002). Реалізація методологічних засад наукового аналізу явищ і процесів за допомогою застосування методологічних

підходів у загальноприйнятому розумінні означає сукупність прийомів, способів, які використовуються для впливу на когось, вивчення чогось та ведення справ (Ипполитова, 2009). Науковці розглядають методологічний підхід як принципову методологічну орієнтацію дослідження, точку зору, з якої простежується об'єкт вивчення поняття або принцип, що керує загальною стратегією тлумачення дослідження (Юдін, 1997).

Уточнимо, що термін «підхід» у Словнику української мови визначається як «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь; замасковані прийоми, виверти, до яких удаються з якоюсь метою» (Словник української мови, 1970–1980). На думку Л. Петренка, поняття «підхід» використовується у наукових працях як сукупність ідей, принципів, методів, покладених в основу розв'язання проблеми (Петренко, 2013).

Наше дослідження ґрунтується на перевірених методичних підходах, що становлять його основу. Як правило, один підхід не вичерпує методологічних особливостей конкретного дослідження. З переліку багатьох методологічних підходів, що існують у сучасній науці, ми визначаємо андрагогічний, акмеологічний, системний, особистісно-діяльнісний, контекстний підходи, які відображають вихідне положення здійснення діяльності, спрямованої на професійний розвиток фахівців із питань цивільної безпеки. Проте це не означає, що зміст і методи формування професійної компетентності фахівців із питань цивільної безпеки мають проектуватися з урахуванням лише цих положень. З'ясуємо сутність і цілі методологічних підходів, обраних для дослідження підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки.

У своїх теоретичних та практичних дослідженнях із питань організаційно-педагогічних умов післядипломної освіти О. Аніщенко, Г. Гундарева, Н. Дятленко, Т. Калюжная, Н. Ничкало, О. Огієнко, Н. Протасова, В. Улищенко, В. Шабанов та інші науковці приділили увагу андрагогіці як напрямку педагогіки, що опікується організаційно-педагогічними проблемами освіти дорослих. Як стверджують науковці, андрагогіка – це теорія навчання і виховання молоді, яка дозріває, доростає, а також різних категорій дорослих людей (Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи, 2020). Учені наголошують на особливостях андрагогіки в загальній системі освіти, до яких належать: відчуття дорослими потреби у навчанні; усвідомлення цілей навчання

та прийняття їх як своїх власних, оскільки традиційна й андрагогічна концепції в освіті передбачають принципово відмінну взаємодію за характером, логікою та результативністю навчання (Яшник, 2014). Андрагогічний підхід, як зазначає Ж. Борщ, здатен поступово змінити психологію слухача від «споживача» готових знань до творчого, свідомого здобуття ним освіти. Викладач виступає не в ролі інформатора, а перетворюється на справжнього організатора, консультанта дорослої людини, адже рівень кваліфікації та конкурентоспроможності сучасного спеціаліста залежить від рівня сформованості вмінь і навичок самостійної діяльності (Борщ, 2012).

Однією з вимог андрагогічного підходу є розвиток рефлексивного мислення слухачів. Одним з основних положень, що відрізняє андрагогічну модель освіти від традиційної, є використання досвіду дорослих у процесі навчання. У нашій державі впродовж останніх десяти років помітно зросла увага до проблем, пов'язаних з освітою різних категорій дорослого населення. Орієнтація на вік, досвід та компетентність фахівців, увага до активних методів навчання, суб'єкт-суб'єктна взаємодія в навчальному процесі, навчання разом і один від одного – усі ці підходи здатні спричинити активні зрушення у свідомості щодо їх навчання, стимулювати до усвідомленої підготовки та підвищення зацікавленості своїм особистісним розвитком (Дятленко, 2010).

У цьому контексті на особливу увагу заслуговують фахівці з питань цивільної безпеки, до яких андрагогічний підхід, задекларований у психолого-педагогічній літературі, з повним правом може бути застосованим. Підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки на основі андрагогічного підходу дозволить розвивати у цих фахівців активність, творчі здібності, забезпечити державу зрілим висококваліфікованим персоналом, який відповідально володіє теорією і практикою здійснення професійної діяльності, спрямованої на захист населення і територій від небезпек природного та техногенного характеру.

Підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільного захисту згідно з акмеологічними позиціями, які висвітлюються науковцями (О. Антонова, В. Вакуленко, С. Гвоздій, О. Дубасенюк, О. Огієнко, Л. Служинська, І. Ніколаєску), є процесом вдосконалення їх компетентності, орієнтованої на високі професійні досягнення. «Акме» перекладається з грецької як «вершина», «розквіт», «зрілість», тому акмеологія роз-

глядає можливості досягнення людиною її власних вершин творчого й особистісного розвитку (Фрицюк, 2017). Акмеологія всебічно висвітлює процес розвитку людини протягом усього життя, виявляє об'єктивні та суб'єктивні умови, які, діючи у взаємозв'язку, дозволяють людині оптимально реалізуватися як багатогранній соціально активній особистості та висококласному професіоналу.

Грунтуючись на аналізі наукової літератури, ми погоджуємося з тим, що акмеологічний підхід орієнтує фахівців на постійне вдосконалення власного професіоналізму, основи якого розвиваються в процесі підвищення кваліфікації, дає змогу з'ясувати суб'єктивні та об'єктивні фактори, які сприяють досягненню вершин професіоналізму (Огієнко, 2013). Таким чином, використання акмеологічного підходу в підвищенні кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки спрямовує їх на акмеологічну (вершину, найвищу точку) якість професійного розвитку, що передбачає актуалізацію потенціалу для вирішення завдань із забезпечення безпечної життєдіяльності людей.

Важливим в освіті дорослих є застосування одного з фундаментальних у контексті соціально-педагогічного дослідження – системного методологічного підходу. Роботи А. Аверьянова, К. Каліної, В. Корбутяка, О. Марущака, Л. Петренко, С. Сисоевої, Ю. Сурміна, Е. Юдіна присвячені обґрунтуванню необхідності системного підходу в педагогічних дослідженнях. Системний підхід забезпечує отримання об'єктивної і достовірної інформації для створення цілісної картини явища, що вивчається (багатогранність сторін, частин, відношень, внутрішніх і зовнішніх факторів функціонування і розвитку соціально-педагогічного процесу), наводить дослідника на системне бачення дійсності. Звернення до системного підходу дозволяє прогнозувати і проектувати подальший розвиток педагогічної науки і порівнювати його наслідки з вихідним філософським задумом (Каліна, Штефан, 2019). Такий методологічний підхід дослідження, як зазначає С. Сисоева, передбачає розгляд об'єкта вивчення як системи: виявлення певної множини її елементів, установлення класифікації і впорядкування зв'язків між цими елементами, виділення з множини зв'язків тих, що забезпечують поєднання різних елементів у систему (Сисоева, Кристопчук, 2013).

Суть цього підходу безпосередньо пов'язана з визначенням терміна «система». Ю. Сурмін дає таке визначення поняттю система: «відокремлена, взаємно пов'язана множина, що відображає об'єктивне

існування конкретних окремих взаємозалежних сукупностей тіл, не містить специфічних обмежень, що властиві окремим системам». Це визначення характеризує систему саморухомою сукупністю, взаємозв'язком, взаємодією (Сурмин, 2003). У роботі Л. Петренко враховуються характерні ознаки системи, яка є сукупністю взаємопов'язаних елементів; утворює особливу єдність із середовищем; передбачає існування ієрархічної підпорядкованості елементів системи, наявності мети функціонування системи (Петренко, 2013).

Комплексне вивчення проблеми підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки потребує застосування системного підходу, згідно з яким існують внутрішні структури зв'язків між певними компонентами та їх підсистемами. Процес підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки за системного підходу розглядається як сукупність окремих елементів, який формує певну складну, багаторівневу, системну структуру, до складу якої входять різні структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, інформаційно-пізнавальний, організаційно-діяльнісний, емоційно-вольовий та інші), за якої визначається відповідність підготовки фахівців актуальним вимогам професійної діяльності. У цій складній, суперечливій, багаторівневій системі перебуває фахівець, який повинен не тільки взаємодіяти з цією системою, поглинаючи зовнішні впливи, а і фактично ставати провідним компонентом системи, який має власну активність та здатність до рефлексії. Метою системного підходу під час дослідження проблем підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки є визначення стратегії наукового дослідження щодо забезпечення безперервного професійного розвитку фахівців як системної характеристики.

Іншим підходом у дослідженні підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки обрано особистісно-діяльнісний. Аналіз робіт учених показує, що вирішальною умовою формування та розвитку особистості є діяльність (Д. Александров, Н. Верченко, А. Зязюн, І. Княжева, Є. Коваль, О. Литвинов, Н. Мась, С. Масич, Н. Саєнко). Необхідність реалізації діяльнісного підходу в процесі підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки зумовлена тим, що діяльність, як зазначають дослідники, є основою, засобом і вирішальною умовою професійного розвитку особистості (Коваль, 2018). Основними напрямками й вимогами до професійної діяльності фахівців із питань цивільної безпеки є наявність певних осо-

бистісних якостей, соціально-психологічних рис і професійних здібностей, серед яких, за В. Ягуповим (Ягупов, 2015), індивідуально-психологічні властивості особистості (особливості сприйняття і переробки інформації, особливості уваги і мислення, емоційні і вольові особливості та інші), професійно-важливі якості (стійкість до перевантажень, професійна спрямованість, фізична підготовленість до несприятливих факторів діяльності та інші).

Використання особистісно-діяльнісного підходу дозволяє створити цілеспрямовану організацію діяльності фахівця, що передбачає розуміння сутності та потреби в підвищенні кваліфікації, спрямованої на розвиток особистих професійних компетентностей із цивільної безпеки. Отже, відповідно до положень особистісно-діяльнісного підходу в процесі підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки кожен фахівець долучається до різних видів діяльності, підвищуючи компетенції, необхідні в процесі здійснення ефективної професійної діяльності.

У сучасний період усе більшого значення набувають практико-орієнтовані системи навчання, серед яких є контекстне навчання. Проблему контекстного навчання, що базується на теорії діяльності, розв'язували А. Вербицький, Л. Вигодський, В. Вихрущ, В. Желанова, В. Іщук, О. Капінус, Ю. Красильник, Ю. Лопушанська, В. Майковська, Л. Петриченко та інші дослідники. Серед переваг контекстного підходу С. Капінус виокремлює суттєвий потенціал забезпечення сформованості як знань, умінь і навичок, так і професійно значущих якостей, що становлять професійну компетентність фахівця відповідно до актуальних потреб професії (Капінус, 2019).

Контекстне навчання науковці називають формою активного навчання, орієнтованого на професійну підготовку слухачів і реалізованого за допомогою системного використання професійного контексту, поступового насичення навчального процесу елементами професійної діяльності. Контекстне навчання в освіті дорослих здійснюється як система переходів від навчальної діяльності академічного типу (лекція, семінар) через форми квазіпрофесійної діяльності (ділова гра, спецкурс) до навчально-професійної (виробнича практика, тренінг, курсове проектування), а потім – до реальної професійної діяльності. Система переходу від професійної діяльності до навчання і від навчання до професійної діяльності може бути реалізована через «професійний контекст», під яким учений розуміє сукупність предмет-

них завдань, організаційних, технологічних форм і методів діяльності, ситуацій соціально-психологічної взаємодії, характерних для певної сфери професійної праці (Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи, 2020).

Побудова навчального процесу підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки на основі технології контекстного навчання дозволяє здійснювати науково обґрунтований пошук форм і методів такого навчання; максимально наблизити зміст і процес навчання до професійної діяльності, забезпечуючи ефективно здійснення професійного розвитку фахівців.

Розділяючи висновки В. Масич, зазначимо, що разом досліджувані методологічні підходи створюють «методологічний синергізм», збагачуючи та взаємодоповнюючи один одне, утворюючи нову філософію навчання (Масич, 2016), що активно впливає на характер функціонування системи підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки. Водночас методологічні підходи містять низку форм і методів підвищення кваліфікації, що уможливають розвиток творчого потенціалу цих фахівців.

Висновки

Проведене дослідження дає підстави зробити висновок, що в організації підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки доцільним є застосування андрагогічного, акмеологічного, системного, особистісно-діяльнісного, контекстного методологічних підходів, які дають змогу обґрунтувати їх професійні перспективи із забезпечення безпечної життєдіяльності людей.

Вищезазначені підходи як методологічна основа нашого дослідження в поєднанні уможливають теоретичний розгляд специфіки професійної діяльності, функцій і завдань фахівців із питань цивільної безпеки, шляхів та способів формування їх професійної спрямованості до професійного розвитку. Окреслені методологічні підходи, перебуваючи в тісній взаємодії, утворюючи цілісну і динамічну систему дослідницьких дій, забезпечують отримання об'єктивної та достовірної інформації для створення непорушної картини явища, що вивчається.

Дослідження не охоплює всіх аспектів порушеної проблеми, проте відкриває перспективи для подальшого розроблення та вивчення проблеми підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки. Автор убачає їх у вивченні педагогічних принципів організації підвищення кваліфікації фахівців із питань цивільної безпеки в післядипломній освіті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гвоздїй С.П. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей до безпеки життя і професійної діяльності : монографія. Одеса : ОНУ, 2016. 419 с.
2. Сисоєва С.О. Кристопчук Т.С. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.
3. Філософський енциклопедичний словник / Голова редколегії В.І. Шинкарук. НАН України, Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
4. Ипполитова Н.В. Взаимосвязь понятий «методология» и «методологический подход». *Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия Образование. Педагогические науки.* № 13 (146). 2009. С. 9–15.
5. Юдин Э.Г. Методология науки. Системность. Деятельность. Москва, 1997. 444 с.
6. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 4. С. 250.
7. Петренко Л.М. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів : монографія. Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2013. 456 с.
8. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І.Ф. Прокопенка. Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 546 с.
9. Яшник С.В. Андрагогічний підхід у підготовці керівників до управлінської діяльності. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія.* 2014. Вип. 199 (1). С. 426–436.
10. Борщ Ж. Андрагогічний підхід до підготовки майбутнього вчителя. Полтава : Педагогічні науки. 2012. Вип. 55. С. 58–63.
11. Дятленко Н.М. Андрагогічний підхід у післядипломній освіті вихователів дошкільних закладів. Київ. Освітологічний дискурс. 2010. № 1. С. 90–102.
12. Фрицюк В.А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2017. 532 с.
13. Огієнко О. Акмеологічний підхід у контексті освіти дорослих. *Педагогічна майстерність академіка Івана Зязюна.* : зб. наук. пр. / [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова), та ін. ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ : Богданова А.М., 2013. С. 160–168.
14. Каліна К.Є., Штефан Л.А. Методологічні підходи до дослідження проблем педагогічної теорії і практики. *Теорія та методика навчання та виховання.* 2019. Вип. 46. С. 59–69. DOI: 10.34142/23128046.2019.46.05 (дата звернення: 20.01.2021).
15. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ : учебное пособие. Київ : МАУП, 2003. 368 с.
16. Коваль Л.Є. Методологічні підходи до організації професійного розвитку майстрів виробничого навчання. *Імідж сучасного педагога.* Полтава : ПОППО. 2018. № 1 (178). С. 39–42.

17. Ягупов В.В. Професійний розвиток особистості фахівця: поняття, зміст та особливості. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2015. Т. 175. С. 22–28.

18. Капінус О.С. Використання технології контекстного навчання у формуванні професійної суб'єктності майбутнього офіцера. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 71. С. 124–129.

19. Масич В.В. Компетентнісний підхід як методологічне підґрунтя формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього фахівця. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя : 2016. Вип. 51. С. 216–223.

REFERENCES

1. Hvozdi, S. P. (2016). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv i sotsionomichnykh spetsialnostei do bezpeky zhyttia i profesiinoi diialnosti : monohrafiia. [Theoretical and methodical bases of future specialists of socionomic specialities training to the safety of life and professional activity : monograph]. Odessa: ONU. [in Ukrainian].

2. Sysoieva S. O. Krystopchuk T. Ye. (2013). Metodolohiia naukovo-pedahohichnykh doslidzhen: Pidruchnyk [Methodology of scientific and pedagogical research: Textbook]. Rivne: Volynski oberehy. [in Ukrainian].

3. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk (2002). [Philosophicalencyclopedia dictionary]. Kyiv: Abrys. [in Ukrainian].

4. Ippolitova N. V. (2009). Vzaimosvyaz' ponyatij «metodologiya» i «metodologicheskij podhod» [The correlation of notions «methodology» and «methodological approach»]. [in Russian].

5. Yudin E. G. (1997). Metodologiya nauki. Sistemnost'. Deyatel'nost' [Methodology of Science. Consistency. Activities]. [in Russian].

6. Slovnyk ukraïnskoi movy: v 11 tt. (1970-1980) [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 v.]. Kyiv : Naukova dumka. [in Ukrainian].

7. Petrenko L. M. (2013). Teoriia i praktyka rozvytku informatsiino-analitychnoi kompetentnosti kerivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv : monohrafiia. [Theory and practice of development of information-analytical competence of heads of vocational schools: monograph]. Dnipropetrovsk : IMA-pres. [in Ukrainian].

8. Osvita doroslykh: svitovi tendentsii, ukraïnski realii ta perspektyvy (2020) [Adult education: world trends, Ukrainian realities and prospects: monograph]. Kharkiv: FOP Brovin O. V. [in Ukrainian].

9. Yashnyk S. V. (2014) Andrahohichnyi pidkhod u pidhotovtsi kerivnykiv do upravlinskoï diialnosti [Andragogics, andragogical approach, andragogical competence, model of andragogical education,

manager, self-learning organization]. Kyiv : Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. [in Ukrainian].

10. Borshch Zh. (2012) Andrahohichnyi pidkhid do pidhotovky maibutnoho vchytelia. [Andragogic approach to the preparing of future teacher]. Poltava : Pedahohichni nauky. [in Ukrainian].

11. Diatlenko N. M. (2010) Andrahohichnyi pidkhid u pisliadyplomnii osviti vykhovateliv doshkilnykh zakladiv [Andragogical approach to postgraduate education preschool teachers]. Kyiv : Osvitolohichni dyskurs. [in Ukrainian].

12. Frytsiuk V. A. (2017) Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky maibutnykh pedahohiv do bezperervnoho profesiinoho samorozvytku [Theoretical and Methodological Bases of Prospective Teachers' Training to Continuous Professional Self-development]. Vinnytsia. [in Ukrainian].

13. Ohienko O. (2013) Akmeolohichnyi pidkhid u konteksti osvity doroslykh [Acmeological approach in the context of adult education]. Kyiv : Bohdanova A.M. [in Ukrainian].

14. Kalina K. Ye., Shtefan L. A. (2019) Metodolohichni pidkhody do doslidzhennia problem pedahohichnoi teorii i praktyky [Methodological approaches to the research of problems of pedagogical theory and practice]. Kharkiv : Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia [in Ukrainian].

15. Surmyn Yu. P. (2003). Teoriya sistem i sistemnyi analiz: Ucheb. Posobie [Systems Theory and Systems Analysis: A Study Guide]. Kyiv : MAUP. [in Ukrainian].

16. Koval L. Ye. (2018) Metodolohichni pidkhody do orhanizatsii profesiinoho rozvytku maistriv vyrobnychoho navchannia [Methodological approaches to the organization of professional development of masters of industrial training]. Poltava : POIPPO. [in Ukrainian].

17. Yahupov V. V. (2015) Profesiyni rozvytok osobystosti fakhivtsia: poniattia, zmist ta osoblyvosti [Professional development of the specialist's personality: concept, nature and peculiarities]. Naukovi zapysky NaUKMA. [in Ukrainian].

18. Kapinus O. S. (2019) Vykorystannia tekhnolohii kontekstnoho navchannia u formuvanni profesiinoi subiektnosti maibutnoho ofitsera [The use of contextual learning technology in shaping the future subject officer's professional personality]. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. [in Ukrainian].

19. Masych V. V. (2016) Kompetentnisnyi pidkhid yak metodolohichne pidgruntia formuvannia produktyvno-tvorchoi kompetentnosti maibutnoho fakhivtsia [Competence Approach as a Methodological Basis of Formation of Productive and Creative Competence of the Future Specialist]. Zaporizhzhia : Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 03.02.2021.
The article was received 03 February 2021.*